

CUPRINS

<i>Cuvântul Înaltpreasfințitului TEOFAN</i>	7
Capitolul I. STRĂMOȘII STAREȚULUI.....	21
Copilăria și adolescența lui Rodion Nikitici	25
Șederea lui Rodion Nikitici la Moscova	33
Mutarea lui Rodion Nikitici la Saratov. Viața și ocupația sa.....	40
Capitolul II. DESPRE RASCOLUL DIN ȚINUTUL SARATOV ȘI CONDIȚIILE CARE AU FAVORIZAT RĂSPÂNDIREA ACESTUIA	52
Rodion Nikitici și lupta cu rascolul. Întâlnirea cu Klimcionok	56
Lucrarea duhovnicească împotriva rascolului dusă de Preasfințitul Iacob cu ajutorul oamenilor evlavioși din toate straturile sociale și de toate stările	71
Capitolul III. CÂTEVA SITUAȚII NEFAVORABILE LA CARE AU TREBUIȚ SĂ FACĂ FAȚĂ RODION NIKITICI ȘI FRĂȚIA	76
Activitatea frăției și neplăcerile avute de Rodion Nikitici după descoperirea sectei scapeților la Saratov	92
Peregrinările lui Rodion Nikitici pe la mănăstiri și intrarea lui la Sihăstria Optina	102
Capitolul IV. VIAȚA PĂRINTELUI ILARION ÎN SCHIT SUB CĂRMUIREA STAREȚILOR LEONID ȘI MACARIE (PÂNĂ LA ADORMIREA ACESTUIA)	105
Capitolul V. DESPRE CONSTRUIREA, ÎN BISERICA SCHITULUI, A UNUI ALTAR LATERAL ÎN CINSTEA SFÂNTULUI MACARIE	118
Despre activitatea stărețească și duhovnicească a părintelui Ilarion (din însemnările monahului Porfirie S.)	124
Despre câteva prilejuri de clevetire și de hulă împotriva părintelui Ilarion	147

Capitolul VI. DESPRE SĂNĂTATEA STAREȚULUI ȘI ULTIMA SA BOALĂ	151
Atitudinea starețului față de doctori și tratamente	154
Adormirea starețului și înmormântarea sa	157
Capitolul VII. ADAOS DIN SCRISORILE ȘI AMINTIRILE FIILOR DUHOVNICEȘTI AI STAREȚULUI ILARION	166
I. Scrisoarea egumenei Paladia Iurievici de la mănăstirea din Velikoluțk, gubernia Pskov, adresată părintelui Flavian de la Sihăstria Optina în data de 19 iunie 1876	166
II. Fragmente dintr-o scrisoare a monahiei Magdalena Arsenieva, acum egumena mănăstirii de maici Înălțarea Domnului din apropierea orașului Serdobsk, gubernia Saratov, adresată părintelui casier Flavian	167
III. Povestire despre ucenica Mașa Glagoleva	169
IV. Din însemnările monahiei Mihaila Bolotnikova de la Belev	172
V. Din amintirile monahiei I.A.	176
VI. Din scrisorile N.A.T. adresate ieromonahului Flavian de la Optina	179
VII. Povestirea Părintelui Ieronim	186
VIII. Fragmente din scrisorile trimise lui Rodion Nikitici de cunoscuții săi din Saratov și răspunsurile părintelui	187
IX. Ultimii ani din viața egumenului Moisei Mirtovski	192
X. Mărturii despre evlaviosul stareț Semen Klimăci	193
XI. Câteva cuvinte despre starețul Leonid	217
XII. Câteva mărturii privind viața părintelui ieroschimonaș Flavian, casierul Sihăstriei Optina	218

STAREȚII DE LA OPTINA*

Editura Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei oferă creștinilor români o colecție de 14 volume numită „Cuvioși stareți de la Optina”.

De ce, oare, această inițiativă, care comportă multă muncă, dificultăți, timp și investiție materială? Răspunsul este simplu. Poporul cel drept-credincios are nevoie de „chipuri de pocăință”, cum rostește o rugăciune din canonul de pregătire pentru primirea Sfintei Împărtășanii. Poporul lui Hristos din România este însetat de „apa cea vie”, este înfometat după „pâinea cea spre ființă”.

„Chipuri de pocăință” găsim în viața sfinților din primele veacuri creștine, în viața sfinților cu care Dumnezeu a binecuvântat neamul românesc.

„Chipuri de pocăință” găsim, de asemenea, în viața bineplăcuților lui Dumnezeu care au odrăslit în sânul altor popoare. Cuvioșii Stareți de la Optina se numără printre aceste „chipuri de pocăință”, printre „geniile sfințeniei” spre care se îndreaptă omul contemporan în căutare de odihnă sufletească.

Intenția publicării unei colecții dedicate vieții mănăstirești de la Optina are și un alt scop, și anume: tot ceea ce s-a petrecut ca viață monahală autentică timp de peste 100 de ani la Optina se datorează influenței exercitate asupra Lavrei de Sfântul Paisie Velickovski de la Mănăstirea Neamț. În viața celor 14 stareți ai Optinei, canonizați de Biserica Ortodoxă Rusă în 1996, se descoperă amprenta geniului paisian.

După moartea Sfântului Paisie, ucenicii săi au mers în Rusia și, prin intermediul lor, s-a născut fenomenul numit

* Prolog la seria „Cuvioși stareți de la Optina”.

„Optina”. Timp de peste 100 de ani după moartea Sfântului Paisie Velicikovski, monahismul din Țările Române, din Rusia și din alte părți ale Bisericii Ortodoxe a fost influențat de lucrarea duhovnicească a Mănăstirii Neamț de la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Vremurile au fost grele pentru Rusia în tot veacul XX, iar pentru România nu tocmai ușoare. Influența vieții duhovnicești rezultate din lucrarea Sfântului Paisie s-a diminuat considerabil.

Redescoperirea Filocaliei prin traducerea Părintelui Dumitru Stăniloae, revigorarea monahismului atonit, traducerea din Sfinții Părinți, redobândirea libertății în spațiul Europei răsăritene după 1990 au oferit cadrul necesar redescoperirii cu mai multă vigoare a influenței Sfântului Paisie asupra vieții creștine ortodoxe.

Publicarea colecțiilor dedicate stareților Mănăstirii Optina se dorește a fi, așadar, și un omagiu adus Sfântului Paisie de la Neamț.

Prin intermediul acestei colecții, creștinul de azi intră în legătură cu un izvor de viață care-l adapă autentic în setea lui după sens, lumină, în setea lui după Dumnezeu. Viața și învățăturile stareților de la Optina arată, dincolo de locul și timpul în care ei au trăit, că existența omului fără Hristos și fără Evanghelie, fără Biserică, este un non sens, o confuzie, o disperare fără leac. Spre stareții de la Optina, în veacul al XIX-lea și începutul veacului XX, se îndreptau pentru cuvânt duhovnicesc mulțimi de călugări, țărani și moșieri, prinți și intelectuali. De ce? Pentru că trăiau dramatic golul din ei și simțeau că la umbra sfinților de la Optina găseau izvorul umplerii vieții lor cu duh și adevăr.

Astăzi, omenirea trăiește și mai dramatic decât în veacurile XIX și XX tragedia singurătății, a disperării, a lipsei de libertate lăuntrică. Unde să alerge omul de azi pentru a-și regăsi echilibrul vieții interioare și, prin aceasta, să redescopere sensul existenței sale?

Răspunsul nu este și nu poate fi altul decât: HRISTOS. „*Veniți la mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi*” (Matei 11, 28). Numai trăirea întru Hristos umple existența omului.

Spre Hristos ne conduce Liturghia, ne conduce Filocalia, ne conduce bucuria lăuntrică a rugăciunii minții și a inimii, ne conduce lupta cu mândria, ne conduce iubirea de vrăjmași. Toate aceste căi ne conduc spre Hristos și călăuze îi avem pe cei ce au parcurs același drum: pustnicii din Egipt sau cei din Carpați, cuvioșii din Athos sau cei de la Optina.

Rog pe Dumnezeu să binecuvinteze strădania traducătorului, Părintele Profesor Teoctist Caia, și a ostenitorilor din cadrul Editurii și Tipografiei Mitropoliei Moldovei și Bucovinei care fac posibilă publicarea colecției „Cuvioși stareți de la Optina”.

Dumnezeu să te binecuvinteze și pe tine, cititorule al acestei cărți, conducându-te prin pocăință, rugăciune și iubire, la viața în Hristos, singura care-ți va oferi bucurii adevărate, libertate reală și lumină în viață.

† TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Mănăstirea Tuturor Sfinților, Bucium, Iași
Anul Domnului 2009, luna septembrie, ziua 5
Prăznuirea Sfântului Prooroc Zaharia

„Spre unii ca aceștia Îmi îndrept privirea Mea: spre cei smeriți, cu duhul umilit și care tremură la cuvântul Meu.”

(Is. 66, 2)

„Domnul celor smeriți le dă har.”

(Pilde 3, 34)

„Mulți oameni mari și slăviți sunt, dar tainele se descoperă celor smeriți. Că mare este puterea Domnului și El este preaslăvit de cei smeriți.”

(Înt. Sir. 3, 19)

„Ne-am făcut priveriște lumii și îngerilor și oamenilor.”

(I Cor. 4, 9)

Înainte de a expune mărturiile privind viața starețului ieroschimonah, Părintele Ilarion de la Optina, vom insera necrologul, care la timpul său, din pricina unor împrejurări necunoscute, nu a fost tipărit, iar acum poate ține loc de prefață, fiind ca un conspect pentru viața sa.

Părintele ieromonah Ilarion (adormit în Domnul pe data de 18 septembrie 1873), starețul de la Optina, duhovnicul mănăstirii și conducătorul Schitului de pe lângă Sihăstrie, în lume Rodion Nikitici Ponomariov, s-a născut în noaptea de Paști, pe data de 8 spre 9 aprilie 1805. Referitor la copilărie și prima tinerețe, o parte a petrecut-o în județul Novohoio-porsk, gubernia Voronej, iar cealaltă, începând cu luna decembrie 1825, în orașul Moscova. Apoi, în anul 1829, la vârsta de 25 de ani și 8 luni, Rodion Nikitici s-a mutat cu familia în orașul Saratov, unde a petrecut nouă ani de viață activă și fructuoasă. Făcea parte dintr-o familie de negustor, dar de meserie era croitor și proprietar de ateliere și magazine de confecții, de încălțăminte și produse de iuft¹. Rodion Nikitici, fiind un păstrător fidel al poruncilor Bisericii Ortodoxe, găsea și în familie hrană pentru evlavia sa, împlinind neabătut obligațiile creștinești prin biserica sa de acasă – artelul muncitorilor; dar și această lucrare era insuficientă pentru natura energetică a sânguinciosului fiu al Bisericii.

Orașul Saratov și tot acel ținut era plin de rascolnici² de toate felurile, care, până la numirea Preasfințitului Iacob

¹ Piele groasă de vițel, bou sau bivol, tăbăcită și impregnată cu ulei de mesteacăn. (n.tr.)

² Adept al unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de Biserica Ortodoxă la mijlocul secolului al XVII-lea. (n.tr.)

la catedra de Saratov, întâlnind prea puține piedici în răspândirea lor, trăiau liniștiți în aceste locuri, fără să fie deranjați de nimeni. Doar câteva persoane particulare și-au îndreptat atenția și puterile împotriva lor. Printre aceste persoane, care aveau o influență deosebită în acel ținut, era un cetățean din satul Almazov, județul Balașovsk, Semen Klimâci, în grai simplu – Klimcionok, un om minunat prin viața sa evlavioasă, prin cultura sa profundă ce avea ca fundament Sfânta Scriptură și operele Sfinților Părinți, cu o memorie minunată și cu darul cuvântului convingător. La acest cerc de fruntași împotriva rascolului a aderat și Rodion Nikitici. În această luptă a găsit o largă și bogată activitate, dar și necazuri și nenorociri, mai ales la descoperirea sectei scapeților, când el, împreună cu tovarășii săi, din cauza unor neînțelegeri, s-au judecat patru ani, timp neprielnic pentru problemele sale gospodărești și pentru duhul său de creștin. Astfel, neluând în seamă bunăvoința și ajutorul Preasfințitului Iacob de Saratov, relațiile apropiate și susținerea morală privind întoarcerea rascolnicilor pe care Rodion a găsit-o în colaboratorul Preasfințitului, egumenul Moisei Mirtovski, pe viitorul învățător și stareț l-a educat Pronia Dumnezeiască, prin necazuri, ispite și răbdare, care, după cum spune cuviosul Petru Damaschin, naște „Chibzuintă”³. Lucrarea misionară a lui Rodion Nikitici a avut, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, rezultate bune, prin întoarcerea în sânul Bisericii mame a multor suflete rătăcite și sortite pieirii⁴.

Studierea atentă a Bibliei și a operelor Sfinților Părinți dimpreună cu experiența vieții au descoperit, puțin câte puțin,

³ Vezi *Filocalia*, partea III, fila 13, editura Sihăstriei Optina, 1854.

⁴ Unele mărturii privind această lucrare a părintelui Ilarion și a părintelui Klimcionok se pot găsi în broșurile:

„Povestirea unui martor ocular privind lucrarea preasfințitului Iacob de întoarcere a rascolnicilor de la Saratov”, Sankt-Petersburg, 1862 și „Două scrisori despre superstițiile populare”, Moscova, 1871.

sufletului gingaș al lui Rodion Nikitici, faptele de evlavie și devotamentul pentru credința în Hristos și că pe pământ este posibilă și o altă viață, mai bună și mai înaltă decât cea pe care o trăise până atunci – adică viața monahală și setea pentru această viață, care l-a atras încă din copilărie. Pentru a o privi mai de aproape și a o înțelege, Rodion Nikitici și-a pus problema alegerii unei mănăstiri și de aceea a petrecut o parte a anului 1837 și întreg anul 1838 vizitând multe din minunatele mănăstiri ale patriei și, în sfârșit, duhul său s-a liniștit în căutările sale, găsind la Sihăstria Optina de la Kozelsk ceea ce sufletul său căuta spre a se mântui, căci în viața de la Saratov el a parcurs în parte „calea stărețească”, ce consta în supunerea față de amintitul Semen Klimâci. Vizitând mănăstirile, Rodion a găsit că această cale stărețească o țineau doar câțiva monahi de la Sihăstria Sarov, unde era „stareț” ucenicul fostului egumen de la Valaam, ieromonahul Ilarion și câțiva de la Schitul Anziorsk de pe lângă Mănăstirea Solovăț, unde atunci viețuia părintele Moisei, fratele ctitorului Mănăstirii Konev, părintele Ilarion, care și-a sfârșit zilele la Athos. Dar nicăieri nu erau condiții atât de prielnice pentru parcurgerea căii stărețești precum la Sihăstria Optina, unde au viețuit doi bărbați cu o profundă experiență duhovnicească, fericiții stareți Leonid și Macarie, favorizați în lucrarea lor de iscusitul înaintestătător, egumenul Moisei. Rămânând acasă doar vreo două-trei săptămâni după încheierea călătoriei sale, Rodion Nikitici, pentru ca „flacăra evlaviei să nu se stingă”⁵, s-a grăbit să se întoarcă la Optina și pe data de 13 martie 1839 a fost primit în rândul fraților din schit.

La începutul viețuirii sale în schit, Rodion Nikitici a locuit alături de chilia unde trăia atunci, ieșit din activitate, fostul egumen al Mănăstirii Valaam, părintele Varlaam. Mai apoi, părintele stareț Ilarion își amintea cu dragoste

⁵ Ioan Scărarul, *Treapta a III-a*, stihul 4.

mulțumitoare de părintele egumen Varlaam și de influența binefăcătoare a sfaturilor sale înțelepte, de exemplul asprei sale trezvii și a vieții ascetice, atât de importante pentru începători. Când (la 1 decembrie 1839) părintele Antonie a fost mutat la Maloiaroslaveț și în locul lui a fost numit duhovnic al mănăstirii starețul Macarie, Rodion Nikitici a fost ales ucenicul de chilie al starețului și, având această ascultare, a stat în apropierea lui timp de douăzeci de ani, adică până în ziua sfârșitului acestuia, care s-a petrecut pe data de 7 septembrie 1860.

Fiind încă în lume un lucrător al credinței și evlaviei, învățător și exemplu pentru mulți, Rodion Nikitici de atunci a început multostenitoarea nevoită de curăție a inimii de cele mai fine mișcări lăuntrice ale iubirii de sine și a altor patimi. De aceea a luat asupra sa crucea mântuitoare a ascultării, încredințându-și voia și gândurile învățătorului și părintelui său duhovnicesc, pe care l-a avut timp de douăzeci de ani⁶ și, fiind ucenicul său de chilie, s-a aflat cu el în cele mai apropiate legături.

Este imposibil și peste puterile noastre să vorbim într-un scurt eseu despre nevoitele duse de părintele Ilarion, sub cărmuirea starețului Macarie, în acea lucrare lăuntrică pe care unii Sfinți Părinți au numit-o „atenție” sau „păstrarea minții”, alții „păstrarea inimii”, „trezvie”, „liniștea gândurilor” sau „liniște”⁷. Se cuvine să amintim că prin ostenele săvârșite în profunzimile sufletului se străduia și la purtarea ostenelelor trupești, despre care mărturisesc într-un glas și prin cuvânt și prin fapte toți Sfinții Părinți care s-au nevoit și au strălucit în monahism. Deoarece fără nevoită trupească și ostenele este imposibilă sporirea lăuntrică a omului, după

⁶ Vezi *Filocalia*, partea III, Petru Damaschin, cartea I, fila 14 și Si-meon Noul Teolog, cuvântul 7, pag. 109.

⁷ Vezi „Cuvântul lui Nichifor monahul despre trezvie”, *Filocalia*, partea II, fila 41.

cum copacul nu poate avea roade dacă mai întâi nu îi cresc frunzele. Cuviosul Isaac Sirul scrie: „Este imposibil ca cineva să aibă vedenii înalte dacă mai întâi nu a săvârșit o lucrare de jos”⁸.

Trecând sub tăcere nevoitele starețului Ilarion în post, în priveghere și în alte lucrări pe care cuviosul Petru Damaschin le numește „familia lucrărilor trupești”⁹, care în mod nemijlocit ating și conlucrează doar la desăvârșirea proprie a monahului, vom aminti acele lucrări și ostenele trupești ale părintelui Ilarion, care de asemenea, smerind trupul și sufletul, sunt, după cum spune cuviosul Isaac, „un semn că monahul are în sufletul său grija pentru dobândirea și adâncirea iubirii față de aproapele”. Acestea sunt lucrări tru-pești întreprinse de nevoitori mai mult sau în special pentru a dărui fraților liniște și condiții de mântuire. Părintele Ilarion a săvârșit în Schit multe și nenumărate nevoite de acest fel. Ascultările pe care le-a îndeplinit ca ucenic de chilie al starețului său, pentru liniștea acestuia și în relațiile starețului cu cei ce veneau după sfaturile și învățăturile sale, i-au dat părintelui Ilarion prilejul și posibilitatea să audă și să vadă ceea ce alții nu puteau. Din ziua intrării sale în Schit și până ce a fost hirotonit întru ierodiacon, adică timp de doisprezece ani (1839-1852), a avut grijă de grădina de zarzavat și de livadă, fierbea kvas, cocea pâine, a fost și stupar, fără să ținem seama de toate ramurile gospodăriei, unde trebuia să se ostenească temporar sau permanent. Așa vedem în Paterice că Sfinții Părinți care au strălucit în Egipt și în alte pustiuri s-au ostenit nu doar pentru a se feri de trândăvia cea dăunătoare, dar își sporeau ostenelele pentru satisfacerea propriilor trebuințe și pentru a împărți și celor ce erau în lipsă, frați și apropiați.

⁸ *Filocalia*, p. 283.

⁹ *Filocalia*, partea III, fila 16.